

1932: Όταν οι εταίροι οδηγούν την Ελλάδα στη χρεοκοπία

Η περιγραφή του «ελληνικού χρεοστασίου» τον Μάιο του 1932 είναι συγκλονιστική:

Τον Μάρτιο του 1932 (31/3) η κυβέρνηση Βενιζέλου κατέθεσε νομοσχέδιο «περί προσωρινής ρυθμίσεως ζητημάτων δημοσίου χρέους», ενώ εξήγγειλε ότι από 1ης Απριλίου οι τόκοι των εσωτερικών δανείων θα «κουρεύονταν» κατά 25%. Την 1η Απριλίου, όμως, πληρώθηκαν κανονικά τα τοκομερίδια των δανείων, ενώ ο Βενιζέλος κατέστησε σαφές ότι «δεν είναι δυνατόν να καταβάλλωμεν εκ του ισχνού καλύμματος της Εκδοτικής άλλο τοκομερίδιον, εάν το Συμβούλιο της ΚΤΕ δεν ανταποκριθεί εις τας αιτήσεις μας... Δεν είναι δυνατόν να δεχθώμεν ανεπαρκή επικουρία...». Με την έκφραση «ανεπαρκή επικουρία» εννοούσε ότι θα πρέπει, παράλληλα με το δάνειο, να δοθεί και πενταετής πάγωμα των δαπανών εξυπηρέτησης του χρέους. Η προοπτική ενός φαύλου κύκλου δανεισμού για την αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων ήταν ο εφιάλτης του.

Παράλληλα, υποβλήθηκε αίτημα στην ΚΤΕ για χορήγηση δανείου 50 εκατ. δολαρίων. Την ίδια στιγμή (26/4) τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας ήταν μόλις 2.336.608 δολάρια. Το Συμβούλιο της ΚΤΕ συνήλθε σε έκτακτη συνεδρίαση στις 12 Απριλίου για να εξετάσει τα αιτήματα παροχής βοήθειας από την Ελλάδα, την Αυστρία, την Ουγγαρία και τη Βουλγαρία. Στις 15 Απριλίου μίλησε στο συμβούλιο ο Ελ. Βενιζέλος. Η φράση «Έχετε υπ' όψιν σας ότι αν αφήσετε αβοήθητα τα μικρά κράτη, μαύρο μέλλον αναμένει την Ευρώπη...», που διατύπωσε κατά την αγόρευσή του, εξακολουθεί να είναι επίκαιρη και σήμερα. Το

συμβούλιο απέρριψε το αίτημα για την παροχή του δανείου, ενώ για το θέμα της αναστολής των τοκοχρεολυσίων επισήμανε ότι θα έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ ελληνικής κυβέρνησεως και των ομολογιούχων.

Ο Ελ. Βενιζέλος, μετά την απόφαση, έσπευσε να δηλώσει: «Διέβημεν τον Ρουβίκωνα και ηδυνήθημεν να τον διέλθωμεν όχι μόνο χωρίς ζημίας, αλλά και με πλεονεκτήματα». Ουσιαστικά υπονοούσε ότι η απώλεια της μάχης δεν πρέπει να βαρύνει την Ελλάδα, αλλά τους ομολογιούχους.

Επανήλθε στην Αθήνα στις 19 Απριλίου, αλλά στο μεταξύ με τηλεγράφημα είχε δώσει εντολές να κηρυχθεί η Ελλάδα από 1ης Μαΐου σε «προσωρινόν χρεοστάσιο».

Δεν άργησε να κάνει την εμφάνισή του ο ξένος παράγοντας και να απειλήσει. Στις 14 Μαΐου, ο Βρετανός πρεσβευτής έκανε έντονο διάβημα διαμαρτυρίας για τη μη καταβολή των τοκομεριδίων. Πέντε μέρες αργότερα, ανάλογα διαβήματα έκαναν οι πρέσβεις της Ιταλίας και της Γαλλίας. Εμμέσως πλην σαφώς προειδοποιούσαν για αντίποινα. Η κυβέρνηση Βενιζέλου μετρούσε μέρες, καθώς στις 21 Μαΐου υπέβαλε την παραίτησή της. Η χώρα έμπαινε σε μία περίοδο έντονης πολιτικής και κυβερνητικής αστάθειας. Η κυβέρνηση Παπαναστασίου αποδείχθηκε βραχύβια και η Ελλάδα άρχισε να πληρώνει τις συνέπειες της κρίσης, καθώς οδηγούνταν με γοργά βήματα σε ένα νέο διχασμό.

Ετσι κατέληξε μία ιστορία, η οποία ξεκίνησε με τη μεγάλη παγκόσμια ύφεση του 1929, η οποία έφτασε στην Ελλάδα με καθυστέρηση (από το 1930) και ανέδειξε και πάλι όλα τα προβλήματα που την ταλάνιζαν: μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα που χρηματοδοτούνταν με εξωτερικό δανεισμό. Φυσικά, η ιστορία έχει τους γνωστούς πρωταγωνιστές: κερδοσκόπους, Έλληνες και ξένους, εμπλοκή του ξένου παράγοντα προς όφελος των ομολογιούχων, απροθυμία των διεθνών φορέων να στηρίξουν τις χρηματοδοτικές ανάγκες της Ελλάδας. Το πιο σημαντικό στοιχείο της κρίσης είναι ότι ανέδειξε το πρόβλημα που έχουν οι «ευαίσθητες» οικονομίες όταν συνδέουν βασικά οικονομικά τους μεγέθη, όπως π.χ. τη διακύμανση της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματός τους ή τα δημοσιονομικά τους στοιχεία (χρέος, έλλειμμα) με κάποια σταθερή μεταβλητή που αποτρέπει την ελεύθερη διακύμανσή τους. Στην κρίση του 1932 είχαμε την έμμεση σύνδεση της ισοτιμίας της δραχμής (μέσω της στερλίνας αρχικά και του δολαρίου στη συνέχεια) με τον χρυσό.

Ας πάρουμε όμως την ιστορία από την αρχή. Η Ελλάδα, το 1922, βρέθηκε στη δίνη μιας εθνικής τραγωδίας. Η μαζική άφιξη προσφύγων απαιτούσε τεράστια κεφάλαια για την αποκατάστασή τους. Παράλληλα, έπρεπε να χρηματοδοτήσει ένα τεραστίων διαστάσεων για

ΜΑ

ΦΗΜΕΡΙΣ

ΒΕΛΙΑ ΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΑΒ ΑΡΙΘ. 3

ΤΗΛ. 5145 - ΤΟ ΘΕΛΟΝ ΔΡΑΧ. 1

ΣΥΝΑΡΜΟΜΑΙ		ΤΡΙΤΗ
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 47.200	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 200	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.1	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.2	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.3	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.4	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.5	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.6	26
ΕΣΟΤΕΡΙΚΑ	ΕΣΟΔΑ 1.7	26

Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΑΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ Ε. ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ Η ΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ, ΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΑΙ ΚΑΙ Η ΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΧΡΕΩΔΑΝΣΙΩΝ

Η ΙΣΟΣΤΕΛΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Διευκρινίζοντες περαιτέρω το μέγεθος της διαταραχής που προκαλείται από την κρίση, ο Ε. Προεδρεύων της Κυβερνήσεως, με την προεδρική διαταγή της 26ης Απριλίου 1932, καθορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα αυτά είναι: η εφαρμογή του χρυσού κανόνα, η εισαγωγή και η ρύθμιση του ζητήματος των χρεωδανσιών.

Εξάλλου, με την διαταγή της 26ης Απριλίου 1932, ο Ε. Προεδρεύων της Κυβερνήσεως, καθορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα αυτά είναι: η εφαρμογή του χρυσού κανόνα, η εισαγωγή και η ρύθμιση του ζητήματος των χρεωδανσιών.

Κύρια διαταγή. Η διαταγή της 26ης Απριλίου 1932, καθορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα αυτά είναι: η εφαρμογή του χρυσού κανόνα, η εισαγωγή και η ρύθμιση του ζητήματος των χρεωδανσιών.

τα ελληνικά δεδομένα πρόγραμμα οικονομικής ανόρθωσης. Η χρηματοδότησή τους έγινε κυρίως με δάνεια από το εξωτερικό. Το σύνολο των δανείων που συνήφθησαν κατά την περίοδο 1922-1932 έφτασε το 1,02 δισ. χρυσά φράγκα, ποσό που αντιπροσώπευε περίπου το 150% του ΑΕΠ. Κύριοι δανειστές ήταν η βρετανική Hambros, η αμερικανική Spreyer and Co και η Εθνική Τράπεζα.

Η ευκολία πρόσβασης οφειλόταν στα υψηλά επιτόκια των ελληνικών ομολόγων, τα οποία ήταν έως και τρεις φορές υψηλότερα από τα βρετανικά. Παράλληλα, η τιμή έκδοσης ήταν 89%, γεγονός που σημαίνει ότι από το 1,02 δισ. έφτασαν στα περίπου 900 εκατ. στα ελληνικά χαρτοφυλάκια. Εκτιμάται ότι οι δαπάνες εξυπηρέτησης ήταν 30 εκατ. δολάρια τον χρόνο. Με απλά λόγια, ήταν μία μόνιμη πληγή τόσο για τις εισαγωγές όσο και για τα συναλλαγματικά διαθέσιμα.

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας
«Ελεύθερον Βήμα», 26.4.1932
για την άρση του Χρυσού Κανόνα

χρόνο. Με απλά λόγια, ήταν μία μόνιμη πληγή τόσο για τις εισαγωγές όσο και για τα συναλλαγματικά διαθέσιμα.

Η διεθνής ύφεση που χτύπησε την παγκόσμια οικονομία μετά τη χρηματιστηριακή κρίση του 1929 ήταν η αιτία που ανέδειξε το πρόβλημα και οδήγησε στη χρεοκοπία. Η Ελλάδα, έχοντας συνδέσει την ισοτιμία της δραχμής με τη στερλίνα, βρέθηκε στη δίνη της κρίσης, όταν η Βρετανία αποφάσισε να εγκαταλείψει τον χρυσό κανόνα τον Σεπτέμβριο του 1931. Η στερλίνα υποτιμήθηκε, αλλά η ελληνική κυβέρνηση δεν εγκατέλειψε την πολιτική της σταθερής ισοτιμίας και προσδέθηκε στο δολάριο. Όμως η εμμονή στην πολιτική της σταθερής ισοτιμίας πυροδότησε ένα κύμα κερδοσκοπίας, στο οποίο πρωταγωνιστούσαν Έλληνες και ξένοι κεφαλαιούχοι.

Μάλιστα, μεταξύ των κερδοσκόπων ήταν και η Εθνική Τράπεζα. Ο διοικητής και ο υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος δεν δίστασαν να την καταγγείλουν για την «απαίσια αυτή κερδοσκοπία». Ήταν άλλωστε γνωστός ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο πιστωτικών ιδρυμάτων. Το «κερδοσκοπικό παιχνίδι» βασιζόταν στο στοίχημα της υποτίμησης της δραχμής και αυτό σήμαινε αυξημένη ζήτηση για συνάλλαγμα. Τα

συναλλαγματικά διαθέσιμα τις παραμονές της χρεοκοπίας είχαν σχεδόν εξανεμιστεί, καθώς από τα 38,9 εκατ. δολάρια, που ήταν το 1930, στις αρχές του 1932 ήταν 2,5 εκατ. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι σε έξι μέρες (21/9-26/9/1931) τα συναλλαγματικά διαθέσιμα μειώθηκαν κατά 3,6 εκατ. δολάρια. Η ελληνική οικονομία ήταν έρμαιο των κερδοσκοπών συναλλάγματος. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, δεν είχαν επιβληθεί περιορισμοί στην αγορά συναλλάγματος, αλλά στις 24 Σεπτεμβρίου η Τράπεζα της Ελλάδος ζήτησε την επιβολή συναλλαγματικών περιορισμών και τα μέτρα εγκρίθηκαν δύο μέρες μετά. Πέραν των συναλλαγματικών περιορισμών, αυξήθηκε το προεξοφλητικό επιτόκιο σε 12% και ταυτόχρονα επιβλήθηκε στις τράπεζες το καθεστώς των υποχρεωτικών καταθέσεων στην Τράπεζα της Ελλάδος.

Προφανής στόχος να περιοριστεί η κερδοσκοπία με το να αυξηθεί το κόστος της δραχμής και να ελεγχθεί η ποσότητα δραχμών στην αγορά. Η συναλλαγματική κρίση πέρασε στην πραγματική οικονομία, η οποία υπέφερε πλέον από τη μείωση των εξαγωγών, την πιστωτική ασφυξία και το πανάκριβο χρήμα. Η θεωρία του ντόμινο είχε πλέον ενεργοποιηθεί.

Και ενώ η οικονομία ασφυκτιούσε και τα ελλείμματα μεγάλωναν, τα κερδοσκοπικά παιχνίδια με το συνάλλαγμα δεν σταματούσαν. Η χρεοκοπία είχε αρχίσει να συζητείται ως προοπτική (υπήρχε και σχετική αρθρογραφία από τον Δημήτριο Μάξιμο του Λαϊκού Κόμματος), η οποία διαψεύστηκε από την κυβέρνηση.

Η ώρα των αξιολογητών είχε φτάσει. Ο Βενιζέλος επισκέφτηκε στις αρχές Ιανουαρίου τη Ρώμη, το Παρίσι και το Λονδίνο, όπου βρισκόταν οι έδρες των δανειστών και ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για νέο δάνειο. Οι δανειστές συμφώνησαν να ανατεθεί στη Διεθνή Οικονομική Επιτροπή η σύνταξη μιας έκθεσης αξιολόγησης για την ελληνική οικονομία και στη συνέχεια θα έπαιρναν τις αποφάσεις τους. Ο Βενιζέλος ενημέρωσε τους πολιτικούς αρχηγούς, οι οποίοι ενέκριναν τη διατήρηση της σταθερής ισοτιμίας με βάση τον χρυσό.

Τον Φεβρουάριο του 1932 έφτασαν οι αξιολογητές με επικεφαλής τον Οτο Νιμάγιερ. Η έκθεση που συνέταξαν ήταν καταπέλτης: η Τράπεζα της Ελλάδος δεν είχε κάλυψη σε χρυσό για τα τραπεζογραμμάτια. Δεν υπήρχαν χρήματα για την πληρωμή τόκων και χρεολυσίων του εξωτερικού δανεισμού. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού θα έφτανε τα 400 εκατ. δραχμές από 300 εκατ. την προηγούμενη χρονιά, παρά τις λογιστικές και ταμειακές παρεμβάσεις που είχαν γίνει. Η μοναδική λύση ήταν το πενταετές πάγωμα των πληρωμών και ένα νέο δάνειο.